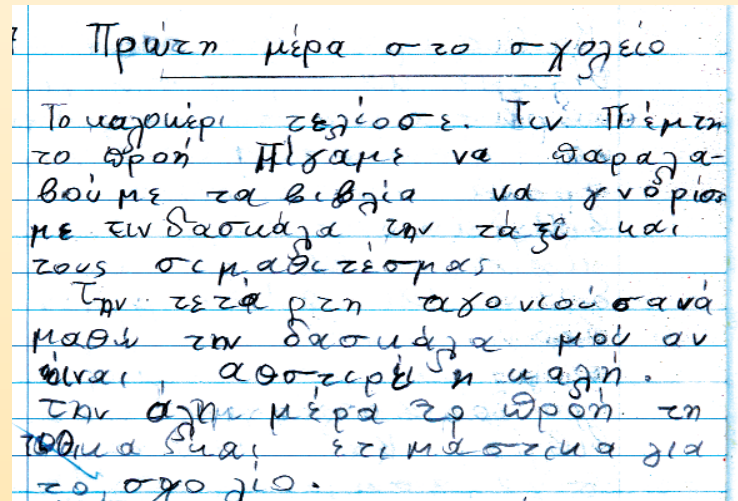

ΕΙΔΙΚΗ ΜΑΘΗΣΙΑΚΗ ΔΥΣΚΟΛΙΑ

Δυσλεξία

Οι ειδικές μαθησιακές δυσκολίες εκδηλώνονται με προβλήματα στην κατάκτηση βασικών δεξιοτήτων όπως είναι η ανάγνωση, η ορθογραφία, η γραφή και η αριθμητική. Οι δυσκολίες αυτές είναι δυσανάλογες προς την ηλικία και τις νοητικές ικανότητες του παιδιού. Η πιο συνηθισμένη μορφή ειδικών μαθησιακών δυσκολιών είναι η δυσλεξία στην οποία παρουσιάζονται δυσκολίες στην επεξεργασία του γραπτού λόγου και στην ανάγνωση.

Δείγμα γραφής μαθητή με δυσλεξία, Ε' τάξης δημοτικού

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Ενδείξεις ειδικής μαθησιακής δυσκολίας/δυσλεξίας στο Νηπιαγωγείο και Δημοτικό

- ❑ Δυσκολία στο συντονισμό αδρών και λεπτών κινήσεων, π.χ. πήδημα στο ένα πόδι, δέσιμο κορδονιών.
- ❑ Καθυστέρηση στην ανάπτυξη του λόγου και ομιλίας.
- ❑ Δυσκολία στον προσανατολισμό στο χώρο, π.χ. συγχύζει το δεξί – αριστερό, δεν οργανώνει το χώρο εργασίας.
- ❑ Δυσκολία στον προσανατολισμό στο χρόνο, π.χ. συγχύζει το χθες – σήμερα – αύριο, δεν έχει επίγνωση της διάρκειας του χρόνου.
- ❑ Δυσλειτουργία της βραχυπρόθεσμης και μακροπρόθεσμης μνήμης, π.χ. δυσκολία στην αποστήθιση πληροφοριών, ξεχνά οδηγίες, τα πράγματά του ή τη σειρά των ημερών / μηνών.
- ❑ Στην **ανάγνωση** το παιδί με δυσλεξία διαβάζει συλλαβιστά, αργά, «άχρωμα».
- ❑ «Χάνει» το σημείο στο οποίο βρίσκεται.
- ❑ «Μαντεύει» αφού διαβάσει ένα μέρος της λέξης, π.χ. **όμορφος** αντί **όροφος**.

- ❑ Αλλάζει τη σειρά των γραμμάτων ή των συλλαβών, π.χ. **τοσ** αντί **στο**, **φασάρι** αντί **σαφάρι**.
- ❑ Δυσκολεύεται στην ανάγνωση των γραμμάτων που μοιάζουν οπτικά, π.χ. **βάρος** αντί **φάρος**.
- ❑ Παραλείπει γράμματα, συλλαβές ή λέξεις.
- ❑ Προσθέτει γράμματα, συλλαβές ή λέξεις.
- ❑ Δυσκολεύεται στην ανάγνωση λέξεων με συμπλέγματα, δίψηφα σύμφωνα ή διφθόγγους.
- ❑ Επαναλαμβάνει λέξεις.
- ❑ Δυσκολεύεται στην κατανόηση κειμένου.

- ❑ Στη **γραφή** συγχύζει τα ακουστικά όμοια φωνήματα, π.χ. **δ-θ, γ-χ, φ-β**, καθώς και τα οπτικά όμοια γράμματα, π.χ. **β-θ, π-τ, ο-α**.
- ❑ Παραλείπει γράμματα, κυρίως σε λέξεις με διπλά ή τριπλά σύμφωνα καθώς και σε λέξεις με δίψηφα σύμφωνα, π.χ. **Ατρέας** αντί **Αντρέας**.
- ❑ Προσθέτει γράμματα, π.χ. **αρκρούδα** αντί **αρκούδα**.
- ❑ Κάνει λάθος στη σωστή σειρά γραφής μιας λέξης, π.χ. **φολγέρα** αντί **φλογέρα**.
- ❑ Έχει ελλιπή οπτική μνήμη και ανάπτυξη οπτικού λεξιλογίου, π.χ. μη τήρηση γραμματικών και ορθογραφικών κανόνων, δυσκολίες στην αντιγραφή.
- ❑ Χωρίζει ή ενώνει λέξεις, π.χ. **με γάλο** αντί **μεγάλο**, **το ποδήλατόμου είναι κόκκινο**.

Καταμαρτυρίες Διαμορφών

Ολοι πρέπει να είχαν διαμορφών και
να τους αρέσει γιατί είναι υπέροχα
και έχω πια σε πολλούς τους
και θα γράψω τους πιο πολλούς
Παρότι με ευδρόμη πια με το
κομμάτι στο γέφυρα και έχω
πια σε όλους τους αδελφούς και
στα σταμάτησαν να γράφω στο
νέο και είναι πια όρα
έτσι.

Ηδύο γέφυρα ευδρόμη είναι θα
πια με το προσκομίζω και
σημειώνω πια, πια πια πια
και πια πια πια πια πια πια
πια πια πια πια πια πια πια
πια πια πια πια πια πια πια
πια πια πια πια πια πια πια
πια πια πια πια πια πια πια
πια πια πια πια πια πια πια
πια πια πια πια πια πια πια
πια πια πια πια πια πια πια

Δείγμα γραφής μαθητή με δυσλεξία, Ε' τάξης δημοτικού

Ενδείξεις ειδικής μαθησιακής δυσκολίας / δυσλεξίας στο Γυμνάσιο:

- Εξακολουθεί να παρουσιάζει προβλήματα στην ανάγνωση.
- Εξακολουθεί να παρουσιάζει προβλήματα στην ορθογραφία.
- Γράφει δυσανάγνωστα γράμματα.
- Χρειάζεται επανάληψη στις οδηγίες που του δίδονται και στους αριθμούς των τηλεφώνων.
- Έχει δυσκολίες στο να αντιγράψει, κυρίως από τον πίνακα.
- Δυσκολεύεται στη σύνταξη ενός απλού κειμένου.
- Δυσκολεύεται στη χρήση των ρηματικών χρόνων.
- Δυσκολεύεται στο να κάνει περίληψη ή να βρει τα κύρια σημεία ενός κειμένου.
- Έχει περισσότερη δυσκολία στα γλωσσικά παρά στα μη γλωσσικά μαθήματα.
- Χρειάζεται περισσότερο χρόνο για να απαντήσει κάποιο ερώτημα που του τέθηκε γραπτώς.
- Εξακολουθεί να δυσκολεύεται στον προσανατολισμό στο χώρο ή στο χρόνο.
- Δυσκολεύεται με τους ακέραιους και τις αριθμητικές πράξεις.
- Μπερδεύει όρους όπως «άθροισμα», «διαφορά», «γινόμενο» καθώς και τα αριθμητικά σύμβολα.
- Δυσκολεύεται πολύ στις νοερές πράξεις αφαίρεσης.
- Έχει πολύ χαμηλή αυτοπεποίθηση.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Σημαντικό ρόλο στην κατάρτιση του προγράμματος αποκατάστασης παίζει η διαγνωστική διαδικασία και τα συμπεράσματα που προκύπτουν από αυτή. Η διαδικασία της αξιολόγησης είναι έργο διεπιστημονικής ομάδας, η οποία αποτελείται τουλάχιστον από τον κλινικό ψυχολόγο, τον ειδικό εκπαιδευτικό, τον εξειδικευμένο στην αποκατάσταση της δυσλεξίας εκπαιδευτικό ψυχολόγο και το λογοπαθολόγο.

Το διδακτικό πρόγραμμα δεν είναι αποτελεσματικό αν δε στηρίζεται στα αποτελέσματα σωστής αξιολόγησης. Στόχος της αξιολόγησης είναι η παρατήρηση όλων των ικανοτήτων του παιδιού και κυρίως εκείνων που συμβάλλουν καθοριστικά στην απόκτηση της ικανότητας για Ανάγνωση και Ορθογραφία. Ακόμα, στη δυσλεξία, ένα σημαντικό μέρος της αξιολόγησης είναι και η ανάλυση των λαθών του μαθητή. Γνωρίζοντας το γενικότερο γνωστικό προφίλ του παιδιού καθώς και τη φύση των λαθών του στους εξειδικευμένους τομείς της ανάγνωσης και της γραφής, εύκολα αποφασίζονται οι εκπαιδευτικοί στόχοι που απαιτούνται για την καλλιέργεια των ικανοτήτων στις οποίες εκδηλώνεται μειονεξία.

Σε κάθε αξιολόγηση θα πρέπει να περιλαμβάνονται οι εξής τομείς:

Νοητική ικανότητα

**Γραφοκινητική ικανότητα
Οπτικοκινητικός συντονισμός**

**Οπτική διάκριση
Ερμηνεία οπτικών παραστάσεων
Ολοκλήρωση ελλιπών οπτικών παραστάσεων**

**Ακουστική διάκριση
Ικανότητα κατάτμησης του προφορικού λόγου
Ικανότητα συγκερασμού γλωσσικών φθόγγων
Ικανότητα γραφημικής – φωνημικής μετάφρασης και το αντίστροφο
Φωνολογική ενημερότητα
Διάκριση ομοιοκαταληξίας**

**Ερμηνεία προφορικού λόγου
Εκφραστική ικανότητα
Ικανότητα συσχέτισης εννοιών
Ολοκλήρωση ελλιπών προτάσεων και λέξεων**

**Προσανατολισμός χώρου κα χρόνου
Διαδοχή και αλληλουχία**

Αριθμητική ικανότητα

Μνήμη οπτικών και ακουστικών ακολουθιών

**Ικανότητα γραφής και ορθογραφίας
Ικανότητα αυθόρμητης γραφής**

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

Ένα πλήρες πρόγραμμα αντιμετώπισης από τον ειδικό εκπαιδευτικό δε στοχεύει μόνο στη διδασκαλία της ανάγνωσης και ορθογραφίας αλλά στην αποκατάσταση όλων των ικανοτήτων που δεν είναι αναπτυγμένες ικανοποιητικά, μέσω της κατάρτισης εξατομικευμένου εκπαιδευτικού προγράμματος.

Επειδή η εκδήλωση της δυσλεξίας διαφέρει από παιδί σε παιδί, πρέπει να γίνεται λεπτομερής ανάλυση των λαθών του κάθε παιδιού και να καταρτίζεται το ανάλογο πρόγραμμα αντιμετώπισης των προβλημάτων για κάθε παιδί ξεχωριστά. Στο μικρό δυσλεκτικό παιδί με αναγνωστικές δυσκολίες πρέπει να δοθεί συστηματική, εντατική και πολυαισθητηριακή διδασκαλία στη φωνολογική ενημερότητα πρώτα, και στη διδασκαλία των φωνημάτων μετά.

Μερικές στρατηγικές στήριξης του δυσλεκτικού παιδιού στην τάξη:

- ❑ **Φωνολογική ενημερότητα:** Η φωνολογική ενημερότητα αναφέρεται στην ικανότητα του παιδιού να αναγνωρίζει και να χειρίζεται τα μικρότερα μέρη της λέξης, δηλαδή τις συλλαβές και τα φωνήματα. Για να μάθει να γράφει και να διαβάζει, πρέπει το παιδί, από την προσχολική ηλικία, να αντιληφθεί ότι ο προφορικός λόγος χωρίζεται σε φωνολογικές μονάδες, και ότι τα φωνήματα αυτά αναπαριστούνται με γραφήματα. Η φωνολογική αυτή ενημερότητα έχει άμεση σχέση με την ανάπτυξη αναγνωστικών δεξιοτήτων. Δραστηριότητες που καλλιεργούν τη φωνολογική ενημερότητα του παιδιού και μπο-

ρούν να χρησιμοποιηθούν από την προσχολική ηλικία συμπεριλαμβάνουν:

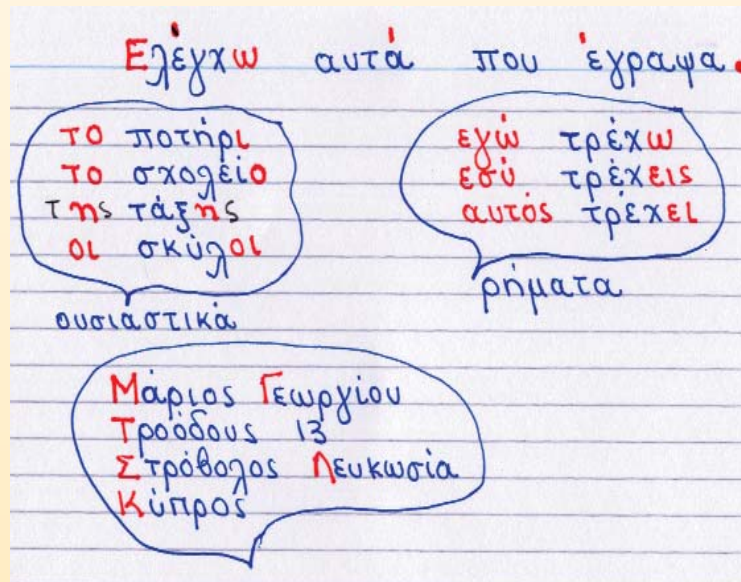
- Ανάλυση της πρότασης σε λέξεις, της λέξης σε συλλαβές και της συλλαβής σε φωνήματα, π.χ. **πάρε την μπάλα, μη - τέ - ρα, κ - ό - τ - α.**
 - Σύνθεση συλλαβών και φωνημάτων σε λέξη, π.χ. **γά - λα = γάλα, γ - ά - λ - α = γάλα.**
 - Ομοιοκαταληξία λέξεων, π.χ. **μαρμελάδα - αγελάδα.**
 - Διάκριση θέσης της συλλαβής στη λέξη, π.χ. αρχή λέξης: **κορίτσι (κο)**, τέλος λέξης: **αγόρι (ρι)**.
 - Αφαίρεση ή πρόσθεση συλλαβής ή φωνήματος στη λέξη, π.χ. **χα + μένω = χαμένο.**
 - Αντιστροφή ή αντικατάσταση συλλαβών ή φωνημάτων στη λέξη, π.χ. **μπά - λα = λά - μπα.**
- **Γραφική παρουσίαση:** Τη διδασκαλία είναι καλό να τη συμπληρώνουν εικόνες, φωτογραφίες, πόστερς, γραφικά, πίνακες, παραστάσεις. Εικονική αναπαράσταση μπορεί να χρησιμοποιείται ακόμα και στη διδασκαλία της ανάγνωσης και της ορθογραφίας. Η διδασκαλία της ορθογραφίας μπορεί να γίνει με βάση την Εικονογραφική Μέθοδο, στην οποία το σχήμα του γράμματος που το παιδί δυσκολεύεται να απομνημονεύσει, μετατρέπεται σε εικονογράφημα και έτσι εντυπώνεται καλύτερα στη μνήμη του δυσλεκτικού παιδι.

Χρήση Εικονογραφικής Μεθόδου
στη διδασκαλία της ορθογραφίας.

- **Δημιουργία καρτελών:** Πάνω στις καρτέλες τοποθετούνται σημαντικές πληροφορίες οι οποίες είναι χρήσιμες για το παιδί. Αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν γενικές οδηγίες για το τι πρέπει να κάνει το δυσλεκτικό παιδί ή σημεία από την ύλη των μαθημάτων (π.χ. γραμματικά φαινόμενα, κανόνες που πρέπει να θυμάται). Οι καρτέλες χρησιμεύουν στο παιδί ως σημείο αναφοράς ή ως ένας «οδηγός» για σημαντικά πράγματα που έχει διδαχθεί το παιδί και το βοηθούν στην οργάνωση).

- ❑ **Σελιδοδείκτες ή χάρακες:** Μπορεί να χρησιμοποιηθούν από το μαθητή για να μη χάνει το σημείο που βρίσκεται όταν διαβάζει.
- ❑ **Αντιγραφές:** Καλύτερα να αποφεύγονται. Στο Γυμνάσιο ενθαρρύνεται ή χρήση μαγνητοφώνου στην τάξη ή η φωτοτύπηση σημειώσεων από συμμαθητή.
- ❑ **Αλφαβητική διαδοχή:** Το παιδί είναι καλό να ασκείται στη διαδοχή των γραμμάτων του αλφαβήτου, διότι θα χρειάζεται να κάνει χρήση λεξικού σε όλη του τη ζωή.
- ❑ **Πολυαισθητηριακή προσέγγιση:** Το παιδί έχει πέντε αισθήσεις και είναι καλό να λαμβάνεται υπόψη αυτό κατά τη διδασκαλία ώστε να χρησιμοποιούνται διάφοροι τρόποι διδασκαλίας.
- ❑ **Τρόποι μάθησης:** Το σημείο αυτό είναι συναφές με το προηγούμενο. Εφόσον κάθε μαθητής έχει ένα ατομικό και πολύ προσωπικό τρόπο μάθησης, πρέπει ο εκπαιδευτικός να μάθει να είναι ευλύγιστος όσον αφορά στον τρόπο διδασκαλίας. Πρέπει μάλιστα να βοηθήσει και το μαθητή να ανακαλύψει το δικό του τρόπο μάθησης και να ενθαρρύνεται να τον χρησιμοποιεί.
- ❑ **Χρήση τεχνολογίας:** Είναι καλό να αρχίζει η διδασκαλία της χρήσης ηλεκτρολογίου νωρίς ώστε το παιδί να μπορεί να χρησιμοποιεί υπολογιστή για τη γραφή κειμένου. Επίσης κασέτες μαγνητοφώνου μπορεί να είναι βοηθητικές καθώς και ορθογράφοι για τις πιο μεγάλες ηλικίες.

Γενικές οδηγίες προς εκπαιδευτικούς για αντιμετώπιση του δυσλεκτικού παιδιού στην τάξη

- ❑ Ο εκπαιδευτικός να τοποθετεί το μαθητή σε θέση όπου θα μπορεί να ελέγχει διακριτικά την εργασία του και να τον βοηθά με ευκολία.
- ❑ Όποτε είναι δυνατόν να προσφέρει εξατομικευμένη βοήθεια.
- ❑ Να δίνει περισσότερο χρόνο για εκτέλεση γραπτής εργασίας.
- ❑ Στη διόρθωση των γραπτών να μην χρησιμοποιεί έντονο χρώμα και να διορθώνει μόνο τα βασικά λάθη δίνοντας μεγαλύτερη σημασία στο περιεχόμενο παρά στην παρουσίαση του κειμένου. Βεβαίως ο δάσκαλος πρέπει να επιμένει πάνω σε πράγματα που έχουν συμφωνηθεί με το παιδί και περιλαμβάνονται στον «οδηγό».
- ❑ Να απαιτεί από το μαθητή μόνο περίληψη του μαθήματος και όχι όλες τις λεπτομέρειες. Αν η απομνημόνευση είναι απαραίτητη, πρέπει να αποφεύγεται.
- ❑ Να δίνει περιλήψεις με τα κύρια σημεία και καθοδηγητικές ερωτήσεις πριν την ανάγνωση κειμένων ή τη γραπτή εργασία. Επίσης, μπορεί ο δάσκαλος να προσδιορίζει τη θέση που πρέπει να κοιτάξει ο μαθητής στο κείμενο για να απαντήσει σε συγκεκριμένα ερωτήματα.
- ❑ Να δίνει ευκαιρίες στο μαθητή για συμμετοχή του σε δραστηριότητες στις οποίες είναι ιδιαίτερα ικανός, για αύξηση της αυτοπεποίθησής του.
- ❑ Να γράφει ευανάγνωστα στον πίνακα για να μπορεί ο δυσλεκτικός μαθητής να αντιγράψει και να κατανοεί με περισσότερη ευκολία.

- ❑ Να μιλά καθαρά και ήρεμα για να αντιλαμβάνεται ο μαθητής σωστά τις οδηγίες.
- ❑ Να έχει υπόψη του ότι ο δυσλεκτικός μαθητής χρειάζεται πολύ περισσότερο χρόνο και κόπο για εργασίες που απαιτούν ανάγνωση και γραφή. Συνεπώς πρέπει να υπάρχουν διαφορετικά κριτήρια αξιολόγησης για το δυσλεκτικό μαθητή.
- ❑ Να επαινεί κάθε προσπάθεια, ακόμα και αν το αποτέλεσμα είναι φτωχό σε σύγκριση με αυτό των μη δυσλεκτικών μαθητών. Βεβαίως πρέπει ο δάσκαλος να είναι προσεκτικός ώστε να μη γίνεται κατάχρηση της επιείκειάς του από το δυσλεκτικό παιδί. Να είναι απαιτητικός μόνο σε πράγματα που το παιδί πρέπει να γνωρίζει.
- ❑ Να κατανοεί και κρίνει με επιείκεια την έλλειψη οργάνωσης που μπορεί να χαρακτηρίζει την εργασία, τη συμπεριφορά του ή ακόμα και την εμφάνιση του δυσλεκτικού παιδιού.
- ❑ Δεν υπερφορτώνει το μαθητή με γραφική δουλειά για το σπίτι και ενθαρρύνει τη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή (στις μεγάλες τάξεις) για εκτέλεση της κατ' οίκον εργασίας.

Ο ΠΕΡΙ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΝΟΜΟΣ 113(1)/99 (Πρόνοιες)

Ο συγκεκριμένος νόμος προβλέπει προσαρμογές στον τρόπο εξέτασης παιδιών με ειδικές ανάγκες, όπου χρειάζεται. Οι ειδικές διευκολύνσεις βασίζονται στη μη προσφορά στον εξεταζόμενο οποιουδήποτε πλεονεκτήματος έναντι των άλλων εξεταζόμενων μαθητών. Στις προσαρμογές αυτές συμπεριλαμβάνονται ορισμένες οι οποίες πιθανόν να είναι χρήσιμες σε δυσλεκτικά παιδιά:

- ❑ Επιπρόσθετος χρόνος εξέτασης.
- ❑ Ανάγνωση ερωτήσεων στους υποψηφίους όπου η πρόσβαση στο εξεταστικό δοκίμιο είναι αδύνατη.
- ❑ Απλοποίηση της γλωσσικής διατύπωσης του δοκιμίου, νοουμένου ότι δεν προδιαγράφεται η απάντηση.
- ❑ Χρήση τεχνολογικών μέσων από εξεταζόμενους που δυσκολεύονται να γράψουν.
- ❑ Επιείκεια στα ορθογραφικά λάθη όπου η ορθογραφία δεν αποτελεί το αντικείμενο εξέτασης.

Βιβλιογραφία

Αναστασίου, Δ. (1998) *Δυσλεξία*. Αθήνα: Εκδόσεις Άτροπος.

Μαυρομάτη, Δ. (1995) *Η Κατάρτιση του Προγράμματος αντιμετώπισης της Δυσλεξίας*. Αθήνα.

Παντελιάδου, Σ. (2000) *Μαθησιακές δυσκολίες και Εκπαιδευτική Πράξη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Φλωράτου, Μ. (1996) *Μαθησιακές Δυσκολίες και όχι τεμπελιά*. Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσέας.

Χρήσιμες πηγές στο διαδίκτυο:

www.interdys.org (International Dyslexia Association, USA).

www.bda-dyslexia.org.uk (The British Dyslexia Association).